

Guidelines for The Use of Public Areas Around Huai Hin Hieb Reservoir, A Case Study of Ban Nong Chot, Khok Ko Subdistrict, Mueang District, Maha Sarakham Province

Sukunya Udthachon¹ Pimporn Phukrongpet¹ and Nirundorn Khamnu^{1*}

¹ Community and social development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Maha Sarakham University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: nirundorn.k@msu.ac.th

ABSTRACT

This research has the objective to study the development of use in the area around Huai Hin Hiep Reservoir. and to study ways to utilize the area around Huai Hin Hiep Reservoir. The researcher used the method of data collection by participant observation. field note taking and interviews with stakeholders by selecting key informants, including groups of people who use the area around the basin. Representatives of villagers in Ban Nong Chot community and community leaders, totaling 20 people, then the data were analyzed content-wise and presented descriptive information. The research results found that Development of use in the area around Huai Hin Hiap Reservoir. there is a history of using the area around Huai Hin Hiap basin since 1967, when villagers pioneered the clearing of forests for agriculture and cultivation for household consumption. Later, they went in to clear more forest to occupy more space around the basin. Later, the forestry department took over to manage the use of the area. and make agreements with the villagers In addition, the Land Development Department came to support the dredging of the basin. and adjust the soil to be used as agricultural land for villagers who come to use the area After dredging the basin and adjusting the soil surface, there was a community gathering with the villagers. to allocate space together As for the guidelines for the use of the area around Huai Hin Hiep Reservoir, it was found that the use of the area around Huai Hin Hiep reservoir there are 45 people using the area, and the area is divided equally into 2 jobs for agriculture, with each plot growing many similar types of vegetables. It is farming for a living as well as generating income for oneself and the family. The channels for generating income include selling in the market, selling in the community, selling on consignment, selling in plots, and having middlemen come in to buy and sell further.

Keywords: Utilization, Social Capital, Nature of Use, Public Land

แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ กรณีศึกษา บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สุกัญญา อรรถาชน¹ พิมพ์พร ภูครองเพชร¹ และ นิรันดร์ คำนุ^{1*}

¹ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: nirundom.k@msu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ และเพื่อศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจดบันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบอ่าง ตัวแทนชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองโจด และผู้นำชุมชน จำนวน 57 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ มีความเป็นมาในการใช้พื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 โดยชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกถางป่าเพื่อทำการเกษตรเพาะปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ต่อมาได้เข้าไปถางป่าเพิ่มเพื่อจับจองพื้นที่มากขึ้นเต็มรอบอ่าง ต่อมากรมป่าไม้เข้ามาดำเนินการจัดการการใช้พื้นที่ และทำข้อตกลงร่วมกันกับชาวบ้าน อีกทั้งกรมพัฒนาที่ดินเข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการขุดลอกอ่าง และปรับหน้าดินเพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับชาวบ้านที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ หลังขุดลอกอ่างและปรับหน้าดินได้มีการประชุมร่วมกับชาวบ้าน เพื่อจัดสรรพื้นที่ร่วมกัน ส่วนแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ พบว่า การใช้ประโยชน์พื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ มีผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่จำนวน 45 คน และมีการแบ่งพื้นที่คนละ 2 งาน เท่าๆ กัน ในการทำเกษตรกรรม ซึ่งแต่ละแปลงมีการปลูกผักที่คล้ายกันหลายชนิด โดยเป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพรวมถึงสร้างรายได้ให้ตนเองและครอบครัว ซึ่งช่องทางการสร้างรายได้มีทั้งการขายในตลาด ขายในชุมชน ขายแบบฝากขาย ขายในแปลง และมีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางเข้ามาซื้อเพื่อไปขายต่อ

คำสำคัญ: การใช้ประโยชน์, ทูทางสังคม, ลักษณะการใช้ประโยชน์, ที่ดินสาธารณะประโยชน์

© 2024 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 115,530 แปลง เนื้อที่ 6,772,262 ไร่ ในจำนวนนี้มีบางพื้นที่ได้เกิดปัญหาจากการกำหนดขอบเขตที่ดิน ที่เป็นที่ดินทับซ้อนกับที่ดินของรัฐด้วยตนเอง และเป็นประเด็นถกเถียงว่าที่ดินของรัฐส่วนนั้นที่ทับซ้อนอยู่ในการดูแลรักษาของส่วนราชการใด ที่ดินสาธารณะในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน (ที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 492 แปลง) และที่ดินประเภทเพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ (ที่ราชพัสดุ จำนวน 29 แปลง สำหรับที่ดินสาธารณะประโยชน์แบบประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือที่ดินสาธารณะประโยชน์นั้น เป็นพื้นที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองที่ พ.ศ. 2457แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2551) ซึ่งมีนายอำเภอดูแลร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วนิดา พรไธบูลย์, 2552)

จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ 3,307,302 ไร่ มีพื้นที่ที่ใช้ในเรื่องของสิ่งปลูกสร้าง 249,893 ไร่ มีพื้นที่เกษตรกรรม 2,722,926 ไร่ พื้นที่ดินแบ่งตามภูมิสถาน ลักษณะทางธรณีวิทยา แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ ที่ราบน้ำท่วมถึง ได้แก่ ที่ราบริมแม่น้ำหรือลำธาร หน้าฝนหรือหน้าน้ำมักมีน้ำท่วมเป็นครั้งคราว ซึ่งแบ่งเป็นที่สันดินริมน้ำ และส่วนต่ำของสันดินริมน้ำที่ราบตะกอนน้ำพา มีสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่สองฝั่งแม่น้ำแต่ละฝั่งอาจมีที่ราบแบบนั้นบันได หรือตะพักได้หลายระดับ พื้นที่เกือบราบเป็นภูมิลักษณะของพื้นผิวดินภายหลังการกร่อน เกิดจากการผุพังด้วยการกร่อนทำลายโดยน้ำทำ

ให้พื้นที่สูงเดิมซึ่งมีระดับสูงและต่ำแตกต่างกัน มีระดับต่ำ มีลักษณะคล้ายลูกคลื่นลอนลาดหรือพื้นที่เกือบราบ ที่ลาดเชิงเขามีสภาพเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดถึงเนินเขา เกิดจากการผุพังสลายตัวอยู่กับที่หรือแรงโน้มถ่วงของโลก ส่วนใหญ่พบหินปะปนในหน้าตัดดินและลอยหน้า พื้นที่จังหวัดมหาสารคามเป็นส่วนหนึ่งที่พัฒนาจากหินทราย (กรมพัฒนาที่ดินกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564)

บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ทั้งหมด 1,481 ไร่ ภายรอบของชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบไปด้วยที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ใช้ในการประกอบกิจการเลี้ยงสัตว์ ทำการเกษตรทั้งพืชสวน และพืชไร่และทำนา ทรัพยากรน้ำ เช่น อ่างห้วยหินเหิบ อ่างเก็บน้ำห้วยคะคาง บ่อบาดาล บ่อนองโจด ห้วยคะคางและห้วยน้อย และป่าชุมชน โดยพื้นที่สาธารณะประโยชน์ในชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกเพื่อทำกินภายในครัวเรือน และสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะที่กันไว้สำหรับทำประโยชน์ของชุมชน มีการปักหมุดเขตกันสำหรับการทำเกษตรกรรม ขณะเดียวกันพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบเป็นพื้นที่ที่ชุมชนได้มีการใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมที่มีรูปแบบในการจัดการสำหรับผู้ที่มีความต้องการในการทำเกษตรกรรม ซึ่งเดิมทีเป็นพื้นที่ที่มีแอ่งน้ำขนาดใหญ่ที่รองรับน้ำที่ไหลลงมาจากโคกและชาวบ้านได้มีการเข้าไปเลี้ยงวัว และควายในพื้นที่สาธารณะ ต่อมาเมื่อกลุ่มคนทำการล้อมรั้วปลูกผักตามโพนเพื่อทำกิน และเริ่มมีการทำตามกันมากขึ้น เมื่อเห็นว่ามีกลุ่มคนเข้ามาขึ้นก็มีการขุดลอกอ่างให้ใหญ่มากขึ้น และถมที่เพื่อแบ่งและจัดสัดส่วนให้เหมาะสมต่อกลุ่มผู้ที่เข้ามาทำการเกษตร แต่เนื่องจากการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์รอบอ่างห้วยหินเหิบ เป็นการเข้าใช้พื้นที่ของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่และเวียนใช้ภายในครอบครัวจากจากรุ่นสู่รุ่น และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบยังขาดการสนับสนุนจากหลากหลายภาคส่วน เช่น การจัดการพื้นที่เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และเรื่องของปัจจัยในการสร้างรายได้หรือด้านการตลาดที่จะมารองรับสินค้าจากการผลิตของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ โดยศึกษาพัฒนาการการใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ลักษณะในการใช้พื้นที่ เพื่อเป็นรูปแบบและแนวทางในการเป็นต้นแบบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม และพื้นที่อื่นๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบบ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยนี้ดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ จำนวน 45 คน ตัวแทนชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองโจด 12 คน และผู้นำชุมชนบ้านหนองโจดทั้งหมดที่ 9 และหมู่ที่ 13 รวมทั้งหมด 57 คน เป็นการดำเนินการเลือกแบบเจาะจงเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีการเข้าไปบุกเบิกการใช้ประโยชน์ในอ่างห้วยหินเหิบบ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview Guideline) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) โดยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัยและผลการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเป็นแนวทางตามประเด็นการศึกษาและเครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้ผ่านการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ ความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ความยากง่าย ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้รับจากสารหนังสือ บทความ สื่อสารสนเทศ ตลอดจนถึงเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษาเอกสาร

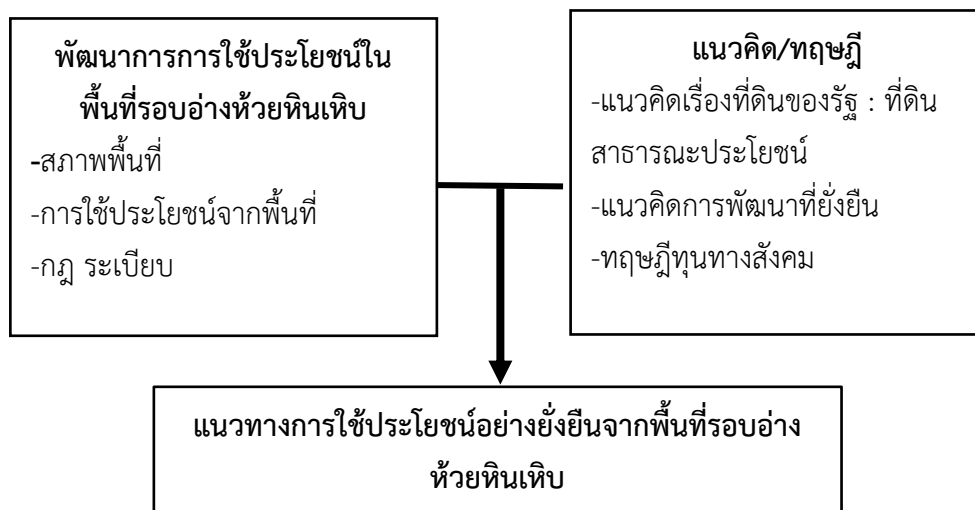
3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจดบันทึกเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรงก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ให้ข้อมูล เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดเวลาและสถานที่ เพื่อทำการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการจดบันทึกและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์และตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยทำการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตลอดเวลาที่ทำการวิจัย โดยมีการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต การบันทึกภาพ นำมาจำแนกข้อมูลจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อการศึกษาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแบบพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการดำเนินการการศึกษาพัฒนาการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ กรณีศึกษา บ้านหนองโจด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ต้องการที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องที่ดินของรัฐ : ที่ดินสาธารณะประโยชน์ (ชัชวาล สมจิตต์, 2559) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (พงศเทพ สุธีรัฐ, 2557) และทฤษฎีทุนทางสังคม (สินัด ตรีวรรณไชย 2545) เพื่อใช้ประกอบการศึกษาพัฒนาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่าง รวมไปถึงการศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

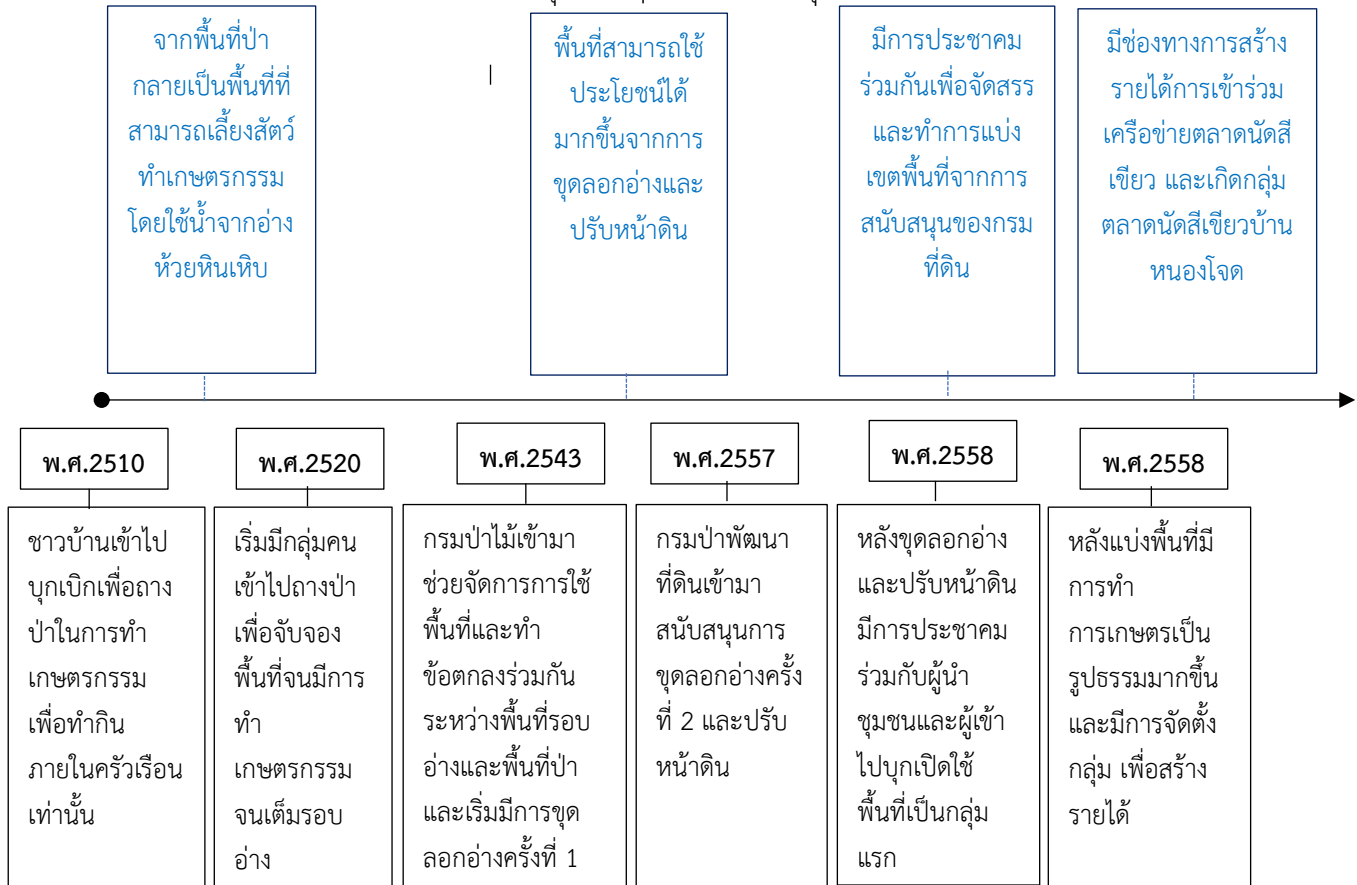
ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. พัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบบ้านหนองโจด ตำบลโคกกอ อำเภอมือง จังหวัด

มหาสารคาม

พัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ พบว่า พัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ พบว่าปี พ.ศ. 2510 โดยชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกเพื่อถางป่าในการทำเกษตรกรรมเพื่อทำกินภายในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 เริ่มมีกลุ่มคนเข้าไปถางป่าเพื่อจับจองพื้นที่เพิ่มมากขึ้นจนมีพื้นที่ในการทำเกษตรจนเต็มรอบอ่าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 กรมป่าไม้เข้ามาช่วยจัดการในเรื่องของการใช้พื้นที่ และทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างพื้นที่รอบอ่างและป่าโคกหินลาด และได้เริ่มมีการขุดลอกอ่างห้วยหินเหิบ ครั้งที่ 1 ต่อมาในปี พ.ศ.2557 กรมพัฒนาที่ดินเข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการขุดลอกอ่างครั้งที่ 2 และปรับหน้าดินเพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ.2558 หลังขุดลอกและปรับหน้าดินได้มีการประชุมร่วมกับคนในชุมชนและผู้เข้าไปบุกเบิกพื้นที่ครั้งแรก เพื่อแบ่งพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมร่วมกันอย่างเป็นธรรม โดยแบ่งให้คนละ 2 งาน เท่าๆ กันและในปี 2560 หลังจากการแบ่งพื้นที่จึงเริ่มมีการทำเกษตรกรรมอย่างจริงจังมากขึ้นและเริ่มมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มแปลงใหญ่ และปลูกผักในพื้นที่ของตนเองเพื่อจำหน่ายจนเกิดเป็นอาชีพหลัก จากนั้นได้มีการเข้าร่วมเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว และเกิดกลุ่มตลาดนัดสีเขียวบ้านหนองโจด และเข้าร่วมโครงการเพื่อรับการสนับสนุนต่าง ๆ โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ตาม ภาพที่ 2 ดังนี้

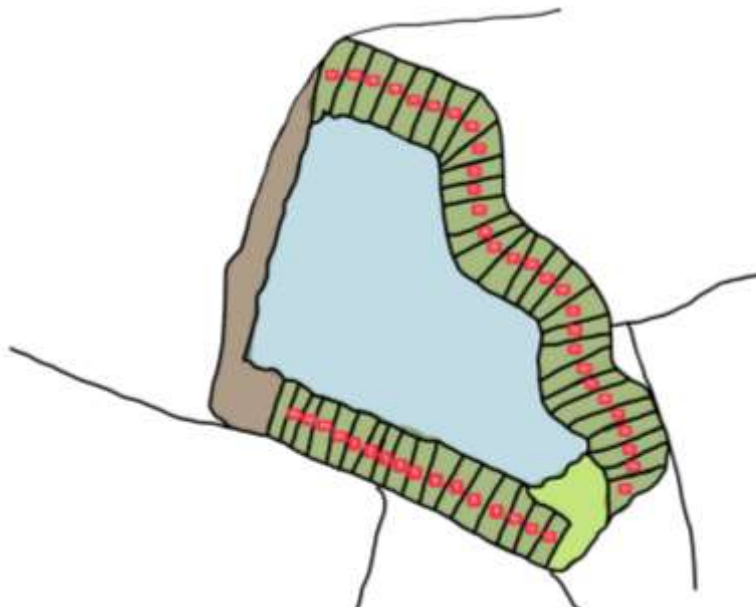
ภาพที่ 2 พัฒนาการการใช้ประโยชน์พื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ

2. แนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ บ้านหนองโจด อำเภอมือง จังหวัด

มหาสารคาม

แนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ บ้านหนองโจด อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ ผู้ใช้พื้นที่จำนวน 45 คน โดยพื้นที่ทั้งหมด 14 ไร่

และมีการแบ่งพื้นที่คนละ 2 งาน เท่าๆ กัน ซึ่งแต่ละแปลงมีการปลูกผักที่คล้ายกันหลายชนิด ได้แก่ พริก มะเขือ ต้นหอม ต้นชีหอม ชีลาว ผักสลัด กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น คื่นช่าย ถั่วฝักยาว กระเทียม บวบ ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี แฉ่งลัก โหระพา ฟักทอง มะระขี้นก ข้าวโพด ข้าว ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว กะหล่ำดอก มะละกอ มะเขือเทศราชินี ผักกาดเขียวปลี แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ถั่วลันเตา ขจร เตย ใบชะพลู ลิ้นฟ้า ผักเสี้ยน ผักแพรว ชะอม ใบมะกะกูด เป็นต้น ซึ่งการแบ่งพื้นที่สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 พื้นที่สาธารณะอ่างห้วยหินเหิบที่มีการใช้ประโยชน์

โดยการเข้าใช้พื้นที่ของผู้ใช้จำนวน 45 คน ซึ่งในแต่ละแปลงจะมีการปลูกผัก สามารถแสดงได้ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการเข้าใช้พื้นที่โดยคนจำนวน 45 คน

แปลง	ชนิดของผักที่ปลูก/การใช้ประโยชน์
แปลงที่ 1	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว ผักบุ้ง สะระแหน่ กะเพรา ผักแป้น กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี มะระขี้นก ข้าวโพด ตะไคร้ ถั่วพู กะหล่ำดอก แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง
แปลงที่ 2	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี มะระขี้นก ข้าวโพด ตะไคร้ ถั่วพู กะหล่ำดอก มะละกอ มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง
แปลงที่ 3	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี ตะไคร้ ถั่วพู กะหล่ำดอก มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง
แปลงที่ 4	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว ผักบุ้ง กะเพรา ผักแป้น ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี มะระขี้นก ข้าวโพด ตะไคร้ ถั่วพู กะหล่ำดอก แตงกวา กวางตุ้ง ใบชะพลู ลิ้นฟ้า
แปลงที่ 5	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น กระเทียม ขึ้นฉ่าย มะระขี้นก ตะไคร้ ถั่วพู กะหล่ำดอก มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง ใบชะพลู ลิ้นฟ้า
แปลงที่ 6	พริก ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักบุ้ง กะเพรา ผักแป้น ขึ้นฉ่าย ข้าวโพด ตะไคร้ กะหล่ำดอก แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ใบชะพลู ลิ้นฟ้า
แปลงที่ 7	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น กระเทียม ขึ้นฉ่าย มะระขี้นก ข้าว ตะไคร้ กะหล่ำดอก มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ลิ้นฟ้า
แปลงที่ 8	พริก ต้นหอม ชีหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง สะระแหน่ มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น คื่นช่าย กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี บรอกโคลี ข้าวโพด ข้าว ตะไคร้ มะละกอ มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ใบชะพลู ลิ้นฟ้า ผักแพรว
แปลงที่ 9	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักบุ้ง มะเขือเทศ กะเพรา ผักแป้น คื่นช่าย กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี มะระขี้นก ข้าว ตะไคร้ กะหล่ำดอก มะละกอ มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง
แปลงที่ 10	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีลาว สลัด กะหล่ำปลี ผักบุ้ง มะเขือเทศ กะเพรา คื่นช่าย กระเทียม ขึ้นฉ่าย บรอกโคลี ข้าวโพด ข้าว ตะไคร้ มะละกอ มะเขือเทศราชินี แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ผักแพรว
แปลงที่ 11	พริก ต้นหอม ชีหอม ชีลาว สลัด ผักบุ้ง กะเพรา คื่นช่าย กระเทียม บวบ บรอกโคลี มะระขี้นก ข้าวโพด ข้าว ตะไคร้ กะหล่ำดอก มะละกอ แตงกวา กวางตุ้ง ฟักแฟง ใบชะพลู ผักแพรว

ตารางที่ 2 ตารางแสดงการเข้าใช้พื้นที่โดยคนจำนวน 45 คน (ต่อ)

ตารางที่ 3 ตารางแสดงการใช้พื้นที่โดยคนจำนวน 45 คน (ต่อ)

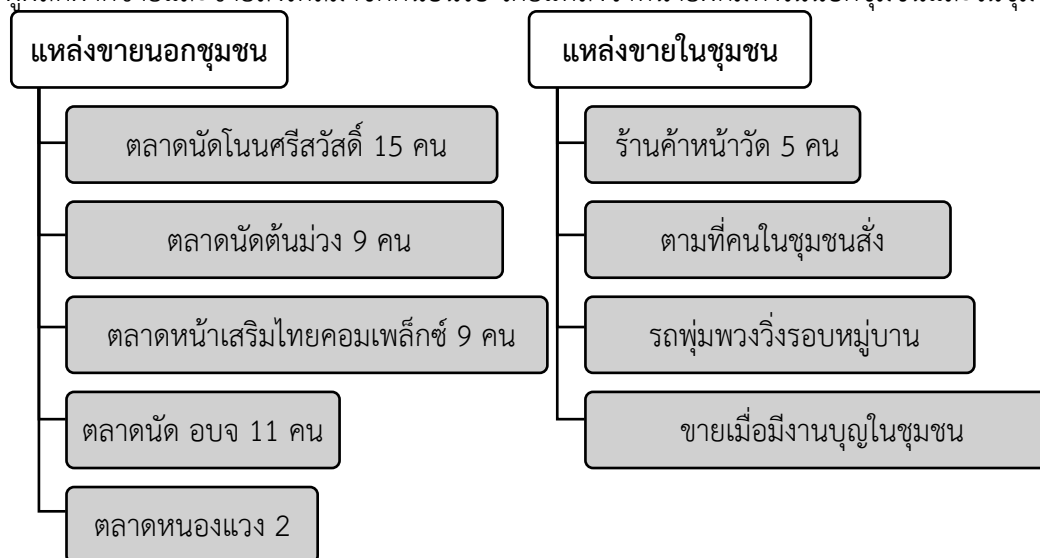
แปลง	ชนิดของผักที่ปลูก/การใช้ประโยชน์
แปลงที่ 36	พริก มะเขือ ต้นหอม ชีหอม ซึลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว คะน้า ถั่วฝักยาว กระเทียม บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู มะละกอ ผักกาดเขียวปลี กวางตุ้ง ฟักแฟง ใบมะกรูด
แปลงที่ 37	พริก ต้นหอม ชีหอม ซึลาว กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักแป้น ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ฟักแฟง ขจร ใบมะกรูด
แปลงที่ 38	พริก มะเขือ ชีหอม ซึลาว กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักแป้น ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ มะเขือเทศราชินี ผักกาดเขียวปลี ฟักแฟง ขจร
แปลงที่ 39	พริก ต้นหอม ชีหอม ซึลาว กะหล่ำปลี ผักกาดขาว มะเขือเทศ ผักแป้น คะน้า ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ข่า ตะไคร้ กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี ฟักแฟง ขจร ใบมะกรูด
แปลงที่ 40	พริก ต้นหอม ชีหอม ซึลาว กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักแป้น คะน้า ถั่วฝักยาว ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี ฟักแฟง ขจร
แปลงที่ 41	พริก ต้นหอม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักแป้น คะน้า ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี ฟักแฟง ขจร
แปลงที่ 42	พริก มะเขือ ต้นหอม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ คะน้า ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี
แปลงที่ 43	พริก มะเขือ ต้นหอม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ คะน้า ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี
แปลงที่ 44	พริก มะเขือ ต้นหอม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ คะน้า ถั่วฝักยาว บวบ ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี ถั่วลิ้นเตา
แปลงที่ 45	พริก มะเขือ ต้นหอม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ คะน้า ถั่วฝักยาว ขึ้นฉ่าย แ망ลัก ฟักทอง ข่า ตะไคร้ ถั่วพู กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ผักกาดเขียวปลี ถั่วลิ้นเตา

ที่มา: สถาบันจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสาน (2565)

จากตารางการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะบ้านหนองโจด โดยการทำเกษตรกรรมของกลุ่มสมาชิกที่ใช้ประโยชน์จำนวน 45 คน โดยมีรูปแบบการปลูกในรูปแบบของการใช้โต๊ะปลูก และการยกแปลงสูง

การจัดการพื้นที่เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนของพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ จากการสัมภาษณ์ของผู้ใช้ประโยชน์ มีความต้องการจัดการการใช้พื้นที่โดยให้พื้นที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนและสามารถใช้ที่ดินเพื่อสร้างรายได้ ซึ่งอาจจะมีการเวียนใช้พื้นที่ให้กับคนกลุ่มใหม่ เพื่อให้ได้มีการใช้ที่ดินร่วมกัน และเรื่องของปัจจัยในการสร้างรายได้หรือด้านการตลาดที่จะมารองรับสินค้าจากการผลิตของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ มีการเข้าร่วมกลุ่มกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน และมีการเข้าร่วมทำตลาดนัดสีเขียวให้กับผู้ผลิตในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ

ในปัจจุบันเป็นการปลูกเพื่อสร้างรายได้เป็นอาชีพหลักของกลุ่มเป้าหมายโดยการจำหน่ายผัก มี 2 แบบคือผู้ผลิตไปขายเอง และผู้ผลิตฝากขายและขายส่งให้สมาชิกคนอื่นไป โดยแหล่งจำหน่ายผักมีทั้งในนอกชุมชนและในชุมชน ได้แก่

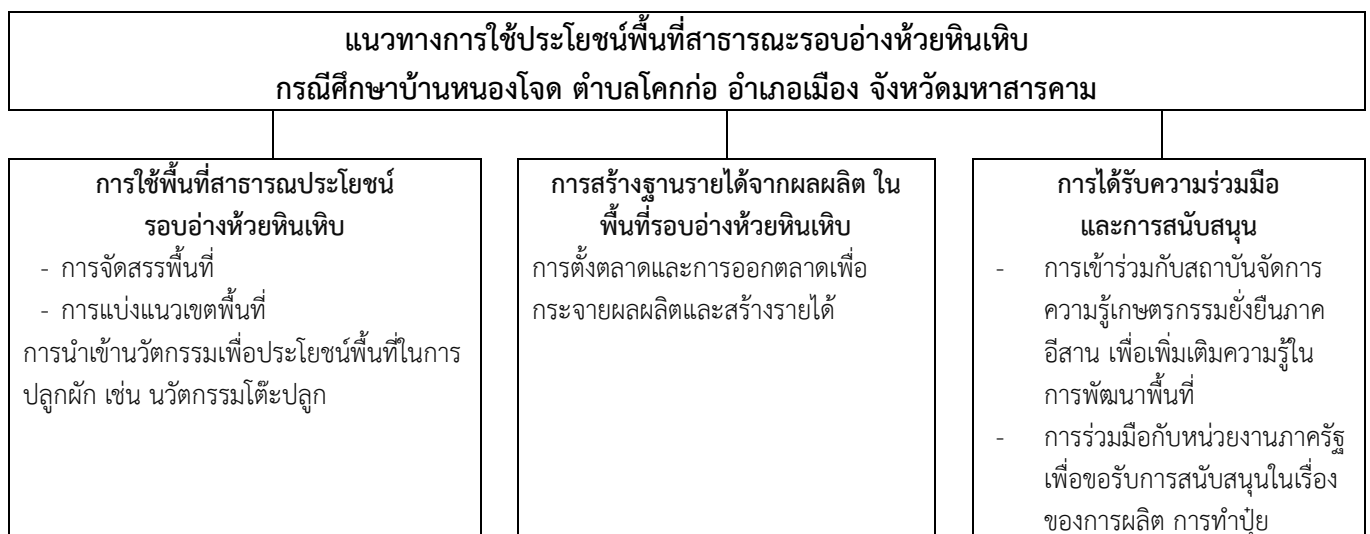
ภาพที่ 4 ฐานตลาดการสร้างรายได้จากการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ

อภิปรายผล

พัฒนาการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบบ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การเข้าพื้นที่ในเรื่องของการจัดสรร และแบ่งพื้นที่โดยที่รัฐ ไม่เข้ามาแทรกแซงในการจัดการพื้นที่ แต่เป็นการจัดการพื้นที่โดยชุมชน ซึ่งเป็นการจัดสรรพื้นที่ตามความเหมาะสมของผู้ใช้ประโยชน์จำนวน 45 คน โดยได้มีการสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งพื้นที่อยู่ติดกับพื้นที่สาธารณะป่าโคกหินลาด เป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่ใน การดูแลของนายอำเภอปกครองร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจดูแล โดยการจัดสรรพื้นที่ดังกล่าวนี้ ชุมชน ได้มีส่วนในการจัดสรรที่เอง โดยที่ผู้มีอำนาจการดูแลให้การสนับสนุนการเข้าใช้พื้นที่และสนับสนุนในเรื่องของการพัฒนาพื้นที่ ให้ชุมชนได้มีการใช้พื้นที่เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกผู้ใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วรินทร์ นาสมใจ. (2556) ศึกษา แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงา อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการ บริโภคในครัวเรือนและเป็นรายได้เสริม กิจกรรมที่เข้าใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี คือ การเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ แนวทางการ บริหารจัดการหลัก ๆ คือ (1) จัดตั้งและกำหนดโครงสร้างองค์กรขึ้นมาบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงา (2) ให้ คณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเขียนโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อใช้ สำหรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ (3) การดำเนินงานและกิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงาจะต้องให้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม และ(4) กำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ในการจัดการ และใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่า โคกหนองงา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติร่วมกัน แนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ บ้าน หนองโจด อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พบว่า มีการเข้าใช้พื้นที่เพื่อการทำเกษตรกรรมในการเลี้ยงชีพในครัวเรือน และต่อมาได้มีการใช้พื้นที่เพื่อการสร้างรายได้ให้กับตนเอง และผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ จำนวน 45 คน โดยการใช้พื้นที่ ดังกล่าวเป็นการเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีในชุมชนทั้งอ่างห้วยหินเหิบ และป่าโคกหินลาด ซึ่งสอดคล้อง สีนาด ตีรวรรณไชย (2554) ศึกษาทฤษฎีทุนทางสังคม พบว่าการศึกษาการเข้าใช้ประโยชน์ของคนจำนวน 45 คนนั้น ตามที่อ้างจาก ทฤษฎีทุนทางสังคม เป็นการเข้าใช้ประโยชน์โดยอ้างอิงและได้ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายทั้งพื้นที่รอบอ่างและป่าโคกหินลาด ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน โดยการเข้าใช้ประโยชน์ของคนจำนวน 45 คน นั้นเป็นการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศที่อยู่ในพื้นที่ เช่น ที่ดินรอบอ่างห้วยหินเหิบ น้ำในอ่างห้วยหินเหิบ และป่าโคกหินลาด

องค์ความรู้ใหม่

ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ กรณีศึกษา บ้านหนอง โจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

ภาพที่ 5 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 5 องค์ความรู้ใหม่ สามารถอธิบายได้ว่า การศึกษาวิจัยในเรื่องแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบ กรณีศึกษาบ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ความรู้ใหม่ในเรื่องของการจัดสรรที่ดินโดยชุมชน การสร้างฐานผลิตและการสร้างรายได้ให้กับผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และการได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาคี และท้องถิ่นของพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

การเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์รอบอ่างห้วยหินเหิบ ของบ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยชุมชนสามารถจัดการการใช้ประโยชน์มีการประชุมร่วมกันของผู้ใช้ประโยชน์จำนวน 45 คน ในการสร้างข้อตกลง กติกา การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งในอดีตการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นการเข้าใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงวัว ควาย และการทำเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพในครัวเรือนเท่านั้น แต่เมื่อเริ่มมีหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะรอบอ่างห้วยหินเหิบก็เริ่มมีแบบแผนและทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบในปัจจุบัน ผู้ใช้ประโยชน์ได้มีการใช้พื้นที่เพื่อการผลิตผักใช้พื้นที่ ซึ่งมีผลผลิตหลากหลายชนิด โดยปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จนเต็มรอบอ่าง บนพื้นที่ 14 ไร่ ซึ่งมีผู้ใช้จำนวน 45 คน โดยแบ่งการใช้งานในพื้นที่คนละ 2 งานเท่า ๆ กัน ซึ่งมีการปลูกผักและการจำหน่าย โดยรูปแบบการจำหน่ายมี 6 ช่องทาง คือ ขายให้กับพ่อค้า แม่ค้าคนกลางเข้ามารับซื้อในแปลง ขายให้กับชุมชน ขายให้กับตลาด ขายในรูปแบบฝากขาย และขายในช่องทางออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบเพื่อให้เป็นสัดส่วนที่ชัดเจนในการทำเกษตรกรรม ควรมีความชัดเจนในเรื่องของกฎหมายและการใช้สิทธิในการครอบครองที่ดิน

1.2 ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รอบอ่างห้วยหินเหิบ ควรมีการเข้ามาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของระบบน้ำ และการสนับสนุนในเรื่องการเกษตรกรรม เพื่อให้มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาช่องทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผลผลิตเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับผู้ใช้ประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมตามฐานข้อมูลเกษตรเชิงรุก จังหวัดมหาสารคาม*.

สืบค้น 10 มกราคม 2567. จาก <https://www.ddd.go.th/Agri-Map/Data/NE/mkm.pdf>.

ชัชวาล สมจิตต์. (2559). *การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักจัดการที่ดินของรัฐ.

พงศ์เทพ สุธีรัฐ. (2557). *คู่มือการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วนิดา พรโพบูลย์. (2552). *คำอธิบายที่ดิน ป่าไม้ เอกสารสิทธิที่ดิน และการตรวจพิสูจน์สิทธิที่ดิน*. กรุงเทพฯ: อินเทอร์เน็ต.

วรินทร์ นาสมใจ. (2556). *แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะโคกหนองข่า อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม*. (การจัดการการเกษตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).

สินาด ตรีวรรณไชย. (4 กรกฎาคม 2565). *ทุนทางสังคม: ความหมายและความสำคัญ*. สืบค้น 10 มกราคม 2567. จาก <http://www.prachatai.com/journal/2005/01/2262/>.